

FIGYELŐ

Szemere Samu

(Nyolcvanadik születésnapjára)

Egy ismert filozófiatörténész a „Filozófiatörténet”-éhez kétféle névmutatót csatolt. Az egyikben azok szerepelnek, akik filozófiát, a másikban azok, akik filozófiáról írtak. Az előbbieket a „génuszok”, koruk „gyűpontjai”, a nagy rendszeralkotók, akik új irányokat hoztak létre, az utóbbiak pedig ezeket a bölcsesleteket ismertetik, magyarázzák, terjesztik, népszerűsítik, közel hozzák a kevésbé beavatottakhoz.

Egyik kategória sem nélkülözheti a másikat, egymásra vannak utalva, áthatják, kiegészítik egymást. Arisztotelészről nem sokat tudnánk, ha újból meg újból fel nem fedezték volna, és Shakespeare is elsüllyedt volna a történelem homályában, ha Lessing ki nem ássa az ismeretlenségből. S e példák felsorolásán túl — most már a történelmi materializmus szemszögéből — a magyarázókról, a terjesztőkről azt is el kell mondanunk, hogy társadalmi szerepük abban áll, hogy hozzásegítik az elméletet a tömegek megragadásához. Mert csak így — tehát általuk — lesz a nagy alkotás, az új irányzat anyagi hatalommá, társadalmilag hatékony valósággá. Ehhez a szociális tevékenységhez pluszként járul hozzá az az erkölcsi motívum, amely — ha a génuszoknál esetleg meg is van, de nem szükségszerű — a nagy szellemi alkotások iránti tiszteletből táplálkozik.

S amikor filozófiai életünk nesztorának, Szemere Samunak nyolcvanadik születésnapján mindezeket idézzük, többnek szánjuk őket egyszerű analógiánál. Lényegében szeretnénk velük jellemezni az ünnevelt több mint egy fél évszázados filozófiai tevékenységét, amelynek egyes kiemelkedőbb állomásai — egy-egy nagyobb lélegzetű önálló műve, mint a Giordano Brunóról írt monográfiája, *A jelenkori filozófia főbb irányjairól* szóló kötete, különösen pedig klasszikus és modern szerzők fordításaihoz írt instruktív *Bevezetői* — nemcsak a felszabadulás előtti filozófiai életünk áldatlan viszonyait tükrözik, hanem — leolvashatjuk a pusztá címeiből és a megjelenés helyeiből — azt a viszontagságos küzdelmet is, amelyet a „keresztény-nemzeti” kurzus országában egy humanista gondolkodónak folytatnia kellett.

Mert ha a külső kényszer olykor kompromisszumokba is viszi — Spengler filozófiájának, John Dewey neveléstanának stb. ismertetésére —, de egész életművét szem előtt tartva, bizonyos fokig ellent kell mondanunk a saját maga által vallott felfogásának, amelyben álláspontját eklekticizmusnak tünteti fel, mondván: „Vizsgálódásunkban nem helyezkedünk egy bizonyos rendszer álláspontjára, hanem a filozófia legkülönbözőbb formáit és irányait vesszük figyelembe, mint ahogy az eredmények is, amelyekhez jutunk, a legkülönbözőbb filozófiai jelenségek megértését kell szolgálnia” („*Tudományos gondolkodás és filozófiai gondolkodás*”). Nem a „*Történetfilozófia*” c. tanulmányának a történelmi materializmust az akkori körülmények között lehető tárgyilagos ismertető részeire gondolunk, hanem elsősorban azokra a témakörökre, amelyekre, mint kedvenceire, minduntalan visszatér. Nem véletlen, hogy túlnyomóan a filozófiatörténet haladó alakjait és problémáit érinti. Az egyházi reakció áldozata, a tudomány mártírja, Giordano Bruno nemcsak a már említett monográfia megírására készíti, hanem fordításban a főműveit is hozzáférhetővé teszi a magyar közönség számára, és nem egy cikkben, előadásban, emlékbeszédben igyekszik népszerűsíteni eszméit.

Az esztelen világban az ész filozófusáról, Descartes-ról értekezik. Már ebben magában is állásfoglalás van, és ehhez hozzájárul az is, hogy élesen megkülönbözteti a hanyatló, bomló társadalom pesszimista, szkeptikus kételkedéséről a módszertani, új társadalmak nyitányát jelzőt, tehát optimista kételkedést, amelynek célja az igazság feltétlen bizonyosságának az elérése. Érthető tehát, hogy Szemere Samu — aki Spinoza szellemét

idézve, a lelkiismereti szabadságért száll síkra, és akinek nagy beteljesedést jelent Magyarország felszabadulása a Horthy-fasizmus alól — nagy örömmel vállalta Spinoza munkáinak magyarra átültetését a népi demokrácia megíjtott Tudományos Akadémiája megbízásából.

Azt, hogy a felszabadulás után végbement társadalmi átváltozás képességeikhez mért korlátlan munkalehetőséget ad az intellectueleknek is, kitűnően demonstrálja Szemere Samu pályafutása népi demokráciánkban. Olyan feladat jutott osztályrészéül, amely a legnagyobb és legszebb annak a számára, aki a filozófia haladó eszméinek a tömegekhez juttatását tűzi ki élete céljául: Hegel műveinek magyarra fordítása.

Ez a munka két szempontból is nevezetes. Először, mivel egy kis válogatást kivéve („*Ember és történelem*”) a felszabadulás előtt Hegelnek semmilyen írása nem jelent meg magyarul. Másodszor azért, mert közismert, hogy Hegelt a sajátos, maga alkotta frazeológiája miatt németül is nehéz megérteni. Fokozott nehézséggel áll tehát szemben az, aki Hegelt magyarul próbálja megszólaltatni, hiszen a magyar filozófiai elmaradottság nemcsak nagy filozófusok hiányában, hanem ki nem épült filozófiai nyelvünkben is megnyilvánul.

Elévülhetetlen érdeme ezért Szemere Samunak, hogy ma már Hegelnek nemcsak „legolvasmányosabb” művei, mint az *Estétika*, *A filozófia története*, hanem legfontosabb munkái, így a *Logika tudománya*, az *Enciklopédia* első része, az úgynevezett *Kis Logika*, legújabbán pedig a nyelvileg is legnehezebb írása, *A szellem fenomenológiája* is közközen forognak, és pedig, egy kivételtől eltekintve, valamennyi az ő fordításában. E teljesítmény nagyságának egyik fokmérője az a német—magyar Hegel-szótár is, melyet Szemere a Hegel-művekhez csatolt, és amely nemcsak a Hegel-szövegek jobb megértését, hanem a magyar filozófiai nyelv fejlesztését is szolgálja.

S mikor most, nyolcvanadik születésnapján, ünnepi köszöntéssel fordulunk feléje, további eredményes munkára ösztönző jókívánságaink mellett a fiatal, felnövekvő filozófus-nemzedékek nevében köszönetünket is kifejezésre akarjuk juttatni azért, hogy munkája nyomán ezek a fiatalok immár nemcsak Marx- és Lenin-idézetekből és kommentárokból, hanem teljes és eredeti műveiben tanulmányozhatják a hegeli művet, s így megfogadhatják Lenin intelmét: „Marx Tökéjét nem lehet teljesen megérteni, ha nem tanulmányoztuk át és nem értettük meg Hegel egész Logikáját”.

S. P.

A Szovjetunió tudományos dolgozóinak össz-szövetségi tanácskozásáról

Ez év június 12–14-e között folyt le Moszkvában a tudományos dolgozók első össz-szövetségi tanácskozása. Az értekezlet az SZKP Központi Bizottságának és a Szovjetunió minisztertanácsának az országban folyó tudományos kutatómunka megjavításáról, valamint a tudományos kutatómunka és a Tudományos Akadémia tevékenységének jobb koordinálásáról hozott határozata alapján megtárgyalta a szovjet tudomány fejlődésének aktuális kérdéseit, a tudományos munka jobb megszervezésének feladatait és feltételeit. Az alábbiakban kivonatolva ismertetjük a nagy fontosságú tanácskozás néhány, számunkra különösen figyelemre méltó részletét.*

Az értekezlet első napján *M. V. Keldis*, a Szovjet Tudományos Akadémia elnöke tartott beszámolót.

Mindenekelőtt méltatta a szovjet tudomány eddig elért eredményeit, részletesen foglalkozott az egyes tudományágak jelenlegi helyzetével és sikereikkel, amelyek a szovjet tudományt ma világviszonylatban az élvonalba emelik. Az országban folyó tudományos kutatómunka méreteinek jellemzésére elmondta, hogy 1960-ban a Szovjetunióban több mint 354 ezer tudományos dolgozó működött, közülük majdnem 11 ezer a tudományok doktora, és több, mint 98 ezer kandidátus. 3800-nál több tudományos intézmény működik, közülük kb. 1500 tudományos kutatóintézet.

A tudományos munka szervezésének kérdéséről, a szervezési munka megjavításának feladatairól, a jelenleg meglévő hibákról a következőket mondotta:

A Szovjetunió Kommunista Pártja és a Minisztertanács határozata megteremti az előfeltételeit annak, hogy több lényeges hibát, amely eddig tudományos kutatómunkánk szervezésében fellelhető volt, felszámoljanak. Eddig nagyszámú tudományos

* A Pravda 1961. június 13., 14- és 15-i száma alapján.

kutatóintézet és tudós 170 szövetségi és köztársasági minisztérium és hatóság között volt szétosztva, melyek saját működési területükről külön-külön gondoskodtak. A tudományos kutatómunka túlnyomó részében az egységes koordináció hiányzott, emiatt elkerülhetetlenek voltak és gyakran károkat okoztak az olyan hibák, hogy a tudományos kutatások eredményeinek alkalmazása elhúzódtott, továbbá hogy egy sor esetben hiányzott a kellő kísérleti bázis, míg más esetekben szükségtelenül párhuzamos kutatások folytak.

Előfordult, hogy nagyon fontos munkák beindítása, bevezetése igen sokáig elhúzódtott. Az Automatikai és Telemechanikai Intézet például még 1950-ben kidolgozta a műszergyártás aggregátum-elvét, melynek alkalmazása nagy megtakarítást jelentett volna az államnak. Ennek alapján mégis csak 1956–57-ben kezdték gyártani a műszereket, de akkor is csak igen kis mennyiségben.

Előfordul, hogy tudományos kutatások eredményeit azért vezetik be késedelmesen, mert maguk a tudósok is lebecsülik gyakorlati jelentőségüket. Előfordult, hogy felhasználásukkal csak azután kezdtek foglalkozni, amikor már a külföldi szakirodalomban jelentek meg közlemények alkalmazásukról.

Sok intézetben nincs kellő kísérleti bázis, ezért a tudományos kutatások gyakran befejezetlenül maradnak. Ugyanakkor más intézetekben párhuzamos kísérleti berendezéseket építenek, s ezek nincsenek eléggé kihasználva. A kísérleti bázist néhány nagy intézetben kell összpontosítani, hogy az más kutató és tervező intézményeket is kiszolgálhasson.

Olyan területeken, ahol a feladatok új megoldási útját kell keresni, szükségesnek mutatkozhatnak párhuzamos kutatások. Ezek azonban igen gyakran és indokolatlanul egészen torz formákat öltenek. Így pl. a hőenergia villamos energiává való közvetlen átalakításával jelenleg mintegy száz szervezet is foglalkozik. A százféle szervezet erőfeszítéseit azonban állami méretekben nem irányítják, nem határolják kellőképpen körül, ez pedig egyes területeken szükségtelen párhuzamosságot eredményez, másokon viszont lemaradást idéz elő.

A tudományos kutatásokban a párhuzamosságot gyakran az szüli, hogy bizonyos intézetek, hatóságok vagy a népgazdasági tanács számára kényelmesebb csak a saját gazdálkodást megszervezni, mint munkáját a szomszédos szervezettel koordinálni, ahol pedig az adott munkát esetleg jobban is elvégeznék. Az ilyen tendenciák ellen fel kell venni a küzdelmet, mert ezek az erők és az eszközök szétforgácsolásához vezetnek.

A Tudományos Akadémia munkájában is található egy sor hiba. Ez nagymértékben azzal kapcsolatos, hogy az Akadémia rendszerében szakjellegű intézeteket hoztak létre, és ezekben ágazati témákat dolgoztak ki, ugyanakkor azonban óriási elméleti és gyakorlati jelentőséggel bíró területeken a munka nem volt eléggé szervezett. Így például nem volt kielégítő a munka a kibernetika területén, amelynek pedig elsőrendű gyakorlati és elméleti jelentősége van. E kutatásokat aktivizálni kell, és megfelelő intézetben vagy speciálisan koordinált tanácsban kell egyesíteni őket.

A közgazdászok — mondotta Keldis — cseppet sem kielégítő módon fejlesztik olyan aktuális népgazdasági problémák megoldásának tudományos alapjait, mint a távlati tervezés módszereinek megjavítása, a beruházások és az új technika hatékonyságának megjavítása stb. A gazdasági kutatásokban elégtelenül használják fel a matematika és a számító-technika eredményeit.

Néhány intézet lényeges fogyatékosága a soktémájúság és a képtelenség arra, hogy új tematikára álljanak át. Voltak esetek, amikor a cél eléréséhez szükséges kielégítő tudományos alapok nélkül folytak kísérletek, pl. a földrendések prognózisával kapcsolatban.

Az SZKP Központi Bizottsága és a Minisztertanács által április hó 3-án elfogadott határozat „az országban folyó tudományos kutatómunka és a Szovjetunió Tudományos Akadémiája által végzett munka koordinálásának megjavításáról” megteremtette az iparban folyó tudományos kutató és szerkesztési-kísérleti munka és minden tudományos kutatás gyökeres megjavításának az előfeltételeit. A minisztertanács mellett működő állami bizottság lehetővé teszi, hogy a különböző hatóságoknak alárendelt intézmények erőfeszítéseiket koncentrálják.

A hibák kijavításával kapcsolatban a következőket szögezte le M. V. Keldis:

A tudományos kutatómunka szervezésében meghatározó tényezők a tervezés és a koordinálás. A siker legfontosabb feltétele azoknak a problémáknak a helyes meghatározása, amelyek megoldására elsősorban kell összpontosítani az erőket és az eszközöket. Célszerűnek látszik a tudományos kutatómunka egységes állami tervét kidolgozni, amelynek három részről kell állnia:

1. Nagy fontosságú népgazdasági problémák, amelyek a kísérleti-szerkesztési munka stádiumában vannak. Ide olyan problémák tartoznak, mint az automatizálás, a gázturbinák stb. Megoldásuk több intézmény munkájának egyesítését igényli. A tervnek számolnia kell a szükséges munkamegosztással, az anyagi-technikai eszközök biztosításával stb. A Tudományos Akadémiának aktívan részt kell vennie azoknak az elméleti kutatásoknak a biztosításában, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az iparba az új technikát bevezethessük. Sok szép példa van arra, amikor a gyakorlat szükségletei új irányzatok kialakulásához vezettek a Tudományos Akadémia és más intézmények munkájában.

2. Távlati tudományos kutatások, amelyek már körvonalazódott, meghatározott népgazdasági probléma megoldására irányulnak. Itt olyan feladatokról van szó, amelyek megoldásába még nem kapcsolódnak be az üzemek és a tervező irodák, és amelyeknek gazdasági hatékonyságát pontosan meghatározni még nem lehet. Ezeket a kutatásokat a Tudományos Akadémia, a köztársasági akadémiák és a legnagyobb szakintézetek és főiskolák végzik.

3. Tudományos alap kutatások, amelyek a fejlődés új útjait megnyitó természeti törvények feltárására irányulnak. Ezek azokat a kutatási irányokat jelölik ki, amelyekben fontos felfedezéseket, természeti törvények felhasználásának új elveit lehet várni. Megszervezésüket, ami rendkívül bonyolult feladat, az Akadémia végzi, és megoldásuk a legkvalifikáltabb tudományos erőket igényli.

Figyelembe kell venni, hogy új adatok, eredmények lényeges változtatásokat tehetnek szükségessé a kutatások és eredményeik bevezetésének a terveiben. Ezért sok múlik a tervek operatív voltán.

A tudományos munkát jelenleg az újonnan szervezett állami bizottság, a Tudományos Akadémia, valamint a mellettük és a más intézmények mellett működő tudományos tanácsok koordinálják. Feltétlenül fejleszteni kell a munka koordinálásának olyan társadalmi formáit is, mint a tudományos-technikai egyesületek, a sajtó; konferenciák és a kongresszusok.

Keldis ezután a felsőoktatási intézményekben folyó tudományos munkáról és a káderek felkészítéséről beszélt.

Az egyetemek és főiskolák — mondotta — jelentős szerepet kell hogy játsszanak a tudomány további fejlődésében. Bennük összpontosul az ország tudományos dolgozóinak kb. a fele. Távolról sem minden felsőoktatási intézményben folyik azonban a tudományos munka kellő színvonalon. A tudományos és a felsőoktatási szervek között szakadék van. Nem helyes, hogy egyes tudományos dolgozók csak tanítanak, előadnak, mások pedig csak tudományos munkát végeznek, mint ahogyan ez igen sok esetben történik. Ez az oktatás minőségének süllyedéséhez vezet. A főiskolákon folyó tudományos kutatás elégtelen színvonala az oktatók pedagógiai munkával való túlzott megterhelésével; a kutatás ki nem elégítő finanszírozásával, a kísérleti bázis hiányával magyarázható. Ebből a helyzetből jobb szervező munkával, a tudományos intézmények hálózatának további bővítésével, az állami kutatási tervben feltüntetett problémákkal foglalkozó tudományos intézetek és főiskolai kutató laboratóriumok fejlesztésével található kiút. Ez segíteni fog a felsőoktatási intézmények anyagi eszközökkel való ellátásában is. Emellett jelentősen tehermentesíteni kell a pedagógiai munkától azokat az oktatókat, akik aktívan tevékenykednek a tudományos kutatómunka területén.

Szorosabb kapcsolatot kell teremteni a nagy tudományos és felsőoktatási intézmények között azért, hogy tudományos munkájuk is összekapcsolódjék. Egy sor ipari intézetnek szorosabban kell kapcsolódnia a technikai főiskolákhoz. Ebben a tekintetben jól bevált a moszkvai fizikai-technikai intézet gyakorlata, amely állandó kapcsolatot tart fenn néhány nagy intézettel. Szükséges, hogy a felső évfolyamok legtehetségesebb diákjai bekapcsolódjanak a tudományos munkába, és a kutatóintézetekben töltsék ki gyakorló idejüket.

A felsőoktatási intézményekkel való koordinálás céljából az Akadémiának be kell vonni a munkába a főiskolákon, egyetemeken jelentős tudósokból alakult szaktanácsokat, bizottságokat.

Nagy szerepet kell játszaniok a felsőoktatási intézményekben folyó tudományos munka fellendítésében a koordinálás társadalmi formáinak. A főiskolai, és az egyetemi oktatók részvétele a tudományos egyesületek és konferenciák munkájában segíteni fog abban, hogy bekapcsolják őket a legaktuálisabb tudományos problémák megoldásába. Ezzel kapcsolatban, sajnos, meg kell állapítani, hogy a tudományos egyesületek munkája az utóbbi években jelentősen gyengült.

A felsőoktatási sajtóról a következőket mondotta M. V. Keldis: Az utóbbi időben megnőtt az olyan felsőoktatási sajtótermékek száma, amelyeknek csak helyi jelentőségük

van, ezekben gyakran gyenge, a tudomány legkülönbözőbb területeivel foglalkozó cikkeket nyomtatnak ki. Ezek a kiadványok, tematikájuk tarkasága miatt, nem terjednek el széles körökben. Jobb lenne a főiskolákon több szakosított folyóiratot kiadni. Az ezekben megjelenő publikációkat szélesebb körben felhasználnák a szakemberek, és a tudományos közvélemény is megtárgyalná őket.

Rendkívül fontos a tudományos káderek szakképzettségének emelése. A káderek egyetemeken történő előkészítésének kérdései speciális tanácskozás tárgya kell hogy legyen, azt azonban meg kell mondani, hogy feltétlenül szükség van a káderek felkészítésének távlati tervére, és ennek a tudomány és a technika fejlesztésének távlati tervén kell alapulnia. Egyáltalán nem kielégítő a kádernevelés a legújabb technika, fizika, matematika, mechanika területén.

Nagy jelentősége van a fiatal tudományos káderek helyes kiválasztásának. Nem ritkák az olyan esetek, amikor fiatal szakemberek, akik nem mutatnak tehetséget a tudományos munkára, benn rekednek tudományos intézetekben, és nem hoznak lényeges hasznot. Ugyanakkor más munkában eredményesen lehetne őket felhasználni. Javaslatot kell kidolgozni a fiatal tudományos dolgozók 2–3 éves gyakorlati idejéről, amely után csak azok maradnának tudományos munkakörben, akik kifejezést adtak alkotó készségüknek.

A tudományos káderek szakképzettségének emelése céljából széles körben kell alkalmazni azt a rendszert, hogy az iparból, a szakintézetekből és a felsőoktatási intézményekből szakembereket osszanak be nagy intézetekhez aspiranturára és, főként, meghatározott céllal folyó tudományos munkák elvégzésére. Termékeny eredményekkel járt az a gyakorlat, hogy a szövetséges köztársaságok akadémiairól szakembereket osztanak be a Tudományos Akadémia intézeteibe. A Tudományos Akadémiának, ezen az úton haladva, nagy munkát kell kifejtene a kvalifikált tudományos káderek nevelése terén az országban.

Figyelmet érdemel a magasabb minősítéssel rendelkező tudományos káderek magas életkora is. Az utóbbi tíz évben a vezető szakterületeken a tudományok doktora címet kb. 4 000 tudományos dolgozónak adományozták, és ezeknek kb. a fele 50 évesnél idősebb volt. A magasabb minősítéssel rendelkező tudományos dolgozók aránya az utóbbi években csökkent. Egy sor intézkedésre van szükség ahhoz, hogy a tudományos dolgozókat — legfeljebb 30–35 éves korukig — önálló tudományos munkára felkészítsék.

Amellett, hogy a magasán kvalifikált káderek előkészítésének színvonala és formái nem elégitik ki az egyre növekvő szükségleteket, a tudományos fokozatok odaítélésében a formalizmus elemei is megtalálhatók. Vannak esetek, amikor olyanok kapnak fokozatot, akik csak a fokozat kedvéért írnak disszertációt, olyan tudományos dolgozók viszont, akik komolyan gazdagítják a tudományt, nem kaphatnak fokozatot, mert gyakorlati munkával vannak elfoglalva, és nincs idejük formába önteni a disszertációjukat. A disszertáció a tudományos munka eredménye kell legyen. Éppen ezért a fokozat odaítélésénél számba kell venni a tudományos dolgozó egész alkotó tevékenységét.

Az időszakos pályázatok stb. rendszere a tudományos kutató intézményekben pozitív szerepet játszik. Tovább kell azonban javítani a tudományos káderek kiválasztásának egész rendszerét.

A továbbiakban Keldis részletesen beszélt az egyes tudományágak — az energetika, a magfizika, a gépjármű, a mechanika, a kibernetika, a matematika, a fizika, a kémia stb. — speciális feladatairól.

A társadalomtudományok feladatairól, a többi között, a következőket mondotta:

A kommunizmus építésének időszaka felelősségteljes feladatot állít a társadalomtudományok elé, és a marx–lenini elmélet további alkotó kidolgozásának nagy távlatait nyitja meg. Minden társadalomtudománynak, és különösen a filozófiának, legfontosabb feladata, hogy alkotó módon kidolgozza azokat a problémákat, amelyek a kommunizmus építésével, a kommunista társadalom emberének nevelésével, a nemzeti kultúra virágzásával és a nemzetek közeledésével kapcsolatosak, valamint hogy kidolgozza az etika kérdéseit, fejlessze és propagálja a kommunista világnézetet és harcoljon a burzsoá ideológia, a reformizmus és a revizionizmus ellen.

A kommunizmus építésének nagy szakaszán előtérbe kerül a marxizmus gazdasági oldala. A közgazdászok előtt az a feladat áll, hogy alkotó szellemben kidolgozzák a szocializmus politikai gazdaságtanának problémáit a Szovjetunió és más szocialista országok gazdag tapasztalatainak elméleti általánosítása, valamint a kommunista építés törvényszerűségeinek kutatása útján.

A szocializmus legfontosabb előnye a kapitalizmussal szemben a népgazdaság tudatos, tervszerű irányítása. Szocialista államban az a közgazdászok elsőrendű feladata,

hogy tökéletesítsék a népgazdaság szervezésének és tervezésnek az alapelveit. Az optimális népgazdasági tervezés módszereinek fejlesztéséhez széleskörűen fel kell használni a modern számítástechnika eredményeit.

Az állam- és a jogtudomány terén működő kutatóknak ma az a legfontosabb feladatuk, hogy a kommunista öngazgatás kifejlődésével kapcsolatos kérdéseket dolgozzák ki.

Sokoldalúan erősíteni kell a kutatásokat a kapitalizmus általános válságának, a gyarmati rendszer szétesésének, a gazdaságilag gyengén fejlett országok fejlődési útjának problémáival kapcsolatban.

Ezután beszélt a történelemtudomány, az irodalomtörténet, az esztétika és a nyelvtudomány feladatairól, majd így fejezte be beszédét:

A társadalomtudományoknak a természet- és a technikai tudományokkal szoros kapcsolatban kell fejlődniük. Az igen bonyolult és egyre fejlődő szovjet népgazdaság szervezése és irányítása — amint erről már szó volt — megköveteli az alkotó együttműködést egyrészt a közgazdászok és a statisztikusok, másrészt a matematikusok között. Nagy jelentősége van annak, hogy kiszélesítsük az együttműködést a filozófusok és a természettudósok között a modern természettudomány filozófiai problémáinak kidolgozása céljából.

Június 13-án és 14-én került sor a hozzászólásokra. A beszámolóban felvetett kérdésekről színvonalas vita alakult ki. Számos neves tudós beszélt az egyes szaktudományok speciális tudományszervezési problémáiról és az általános kérdésekről. A filozófiai frontot P. N. Fedoszejev akadémikus képviselte.

A tanácskozás utolsó napján A. N. Koszigin, a minisztertanács elnökének első helyettese tartott beszédet.

Ugyancsak elismerően méltatta a szovjet tudomány igen sok tudományágban elért élvonalbeli teljesítményeit. Beszélt a tudományszervezés ma még meglévő fogyatékoságairól, amelyeket ki kell küszöbölni ahhoz, hogy a tudomány még közelebb kerülhessen az élethez, és hogy a tudományos kutatómunka eredményei a lehetőleg könnyebb módon szolgálhassák a kommunizmus építésének aktuális feladatait. Részletesen jellemezte az egyes tudományágak legfontosabb feladatait a kommunizmus építésének időszakájában, majd, a társadalomtudományokról szólva, a többi között ezt mondta:

A társadalomtudományok fejlődésében fontos szerepük van a konkrét szociológiai kutatásoknak, amelyek a kommunizmus építésének, a szocialista termelés és a kulturális építés megszervezésének tapasztalatait általánosítják. Hangsúlyozta hogy a humán jellegű intézetek többségének alapvető tematikája szintén szoros kapcsolatban kell hogy legyen a gyakorlattal és a kommunizmus építésének perspektíváival.

Az a követelményünk — folytatta Koszigin —, hogy az elmélet sokoldalúan és teljes mértékben alkalmazkodjék a gyakorlathoz, azon alapszik, hogy nagyra értékeljük a tudomány jelentőségét a gyakorlat számára, és ugyancsak nagyra becsüljük a gyakorlat szerepét a tudomány további fejlődésében. Emellett teljesen megértjük és támogatjuk azokat a tudósokat, akik elméletileg dolgoznak ki olyan problémákat, amelyeknek gyakorlati alkalmazása majd csak viszonylag távoli jövő feladata lesz. A tudománynak meg kell előznie a gyakorlatot, nemcsak a holnapi, hanem a holnaputáni napot is látnia kell. A tudományos kutatómunka állami tervében méltó helyet kell biztosítani az alapvető kutatási munkáknak, amelyeknek feladata a legfontosabb törvényszerűségek feltárása, a természet erőivel vívott harcban az emberi haladás új útjainak felfedezése. Ugyanakkor nem szabad elszakítani a jövő érdekében folytatott munkát korunk reális gyakorlati követelményeitől. A tudósok kötelessége, hogy — nem várva a „feladatokat” és a „megbízásokat” — alkotó kezdeményezést tanúsítsanak, és állhatatosan törekedjenek elméleti kutatásaik eredményeinek gyakorlati megvalósítására.

A továbbiakban Koszigin, a tudományszervezés problémáit elemezve, szintén nyomatékosan hangsúlyozta a tervezés és a munka koordinálásának fontosságát. Elmondta, hogy sok esetben nincs biztosítva a kutatómunka folytonossága, zavartalansága, a munka következetes végigvitelének lehetősége egészen az alkalmazásig. Bírálta a tudományos intézmények káderkiválasztási munkáját és a tudományos intézmények kiegészítésének azt a rendszerét, hogy a főiskolákat elvégző fiatal szakembereket osztják be tudományos munkára. Ez nem mindig ad jó eredményeket, nem teszi kellő mértékben lehetővé olyan fiatal emberek kiválasztását, akiknek valóban van tehetségük a tudományos munkához, és akik tehetségüket már meg is mutatták. Leszögezte, hogy meg kell javítani, sőt gyökeresen meg kell változtatni a tudományos munka tervezésének mai gyakorlatát. A tervezésbe be kell vonni a legjobb tudósokat és a tudományos kutatóintézményeket. Hangsúlyozta, hogy határozottabban kell tudományos munkára beállítani az iparban dolgozó szakembereket.

A tudományos munka hatékonyságának fő kritériuma — mondotta a továbbiakban — az a haszn, amelyet a népek hoz. Ez a tudós munkájának igazi ismérve és értéke. Még nem ritkán az embereket nem reális eredményeik és tudásuk, hanem tudományos fokozatuk és rangjuk alapján ítélik meg. Mint ismeretes, az az elv, hogy „mindenki képességei szerint, mindenkinek munkája szerint” — a szocializmus egyik alapelve. A tudományos kérdések kiválasztásánál, munkájuk felhasználásánál és megfizetésénél teljes mértékben meg kell valósítani ezt az alapelvet.

Szigorú szabályt kell követni: ha a szakembernek nincsenek adottságai a tudományos kutatómunkához, és nem képes azt elvégezni, nem maradhat sokáig ilyen intézmény falai között. Az ilyen dolgozónak más feltételek között kell fejlődési lehetőséget biztosítani, elsősorban közvetlenül a vállalatoknál, az iparban vagy a mezőgazdaságban, ahol adottságainak megfelelően hasznosabb munkát végezhet.

Tökéletesen túrhetetlen — mondotta — a tudományban egyes személyek vagy csoportok monopóliuma, ilyen vagy olyan kísérletek, hogy megzavarják a tudományos kritikát vagy önkritikát, fontos elméleti kérdések alkotó megvitatását.

Befejezésül Koszigin leszögezte, hogy a tudomány és a technikai haladásában nagy szerepet kell játszania a szocialista tábor országai tudományos-technikai együttműködésének és tudományos eredményeik kölcsönös cseréjének. A tudósok sok probléma kapcsán egyesíthetnék erőfeszítéseiket, hogy gyorsabban oldhassák meg a kérdéseket. A szocializmus világa nem ismeri egyes országoknak a tudományos-technikai eredményekre vonatkozó monopóliumát. Bármilyen találmány vagy felfedezés, amely egy szocialista ország tulajdona, ingyen felhasználható a szocialista tábor valamennyi országában — ez a szocializmus egyik legnagyobb előnye.

A tudomány és a technika legújabb eredményeiben a szocialista és a kapitalista országok egyaránt érdekelték, mindamellett a kapitalista országokkal folytatott, kölcsönösen hasznos találánycsere megrosszul áll.

Tudományos kutatóintézeteknek jobban kellene ismerniök a külföldi eredményeket, és tudományos kutatóintézeteknek egy-egy tudományos technikai probléma kidolgozásánál már a kezdetén számot kell vetniök felfedezéseink külföldi eladásának és szabadalmaztatásának lehetőségével.

Természetesen a kapitalista országokkal folytatott tudományos-technikai csere megszervezése és kibővítése nemcsak tőlünk függ — fejezte beszédét Koszigin —, mint ismeretes, külföldön sok befolyásos kör akadályozza az ilyen kapcsolatokot. Mi azonban a magunk részéről törekedni fogunk, hogy megerősítsük és fejlesszük a nemzetközi tudományos technikai cserét a béke és a haladás érdekében, az egész emberiség javára.

(R. T.)

A kutatások koordinációja a filozófia területén

1961. március 1—3-a között tartották meg Moszkvában a Szovjetunió filozófiai tudományos kutató intézményeinek koordinációs értekezletét.

P. N. Fedoszejev, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Filozófiai Intézetének igazgatója megnyitó beszédében elmondta, hogy míg a Szovjetunió tudományos intézményeinek koordinációja az első években főképpen informatív jellegű volt, és a kutatási tervek összefoglalására korlátozódott, addig az utóbbi években a koordináció mind aktívabban megvalósul a munka minden szakaszán, és most már összhangba hozzák a kutatások módszertanának legfontosabb kérdéseit is. A koordináció mindjobban megvalósul a filozófusok és a közgazdászok, illetve a természettudósok, a kibernetikusok, a matematikusok között.

Most a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Filozófiai Intézete értekezletet tartott Moszkvában a természettudomány filozófiai kérdéseiről, Leningrádban az etika, Szverdlovskban pedig a szovjet nép kulturális-technikai színvonala felemelkedésének kérdéseiről; ezeket az értekezleteket követi majd a megfelelő munkák kiadása.

Fedoszejev ezután beszámolt arról, hogy a filozófia egyes kérdéseiről kollektív munkát dolgoznak ki. Az utóbbi években nemcsak Moszkvában, hanem a Szovjetunió más tudományos központjaiban is sok olyan alapvető kollektív munka jelent meg — mondotta —, amelyeket elsősorban a kommunista társadalmi formáció fejlődése törvényszerűségei kutatásának szenteltek.

Kiemelte, hogy a Szovjetunió Kommunista Pártja XXII. kongresszusával kapcsolatban igen jelentősek a kommunizmus programkérdései, továbbá az elméleti kutatások és a kommunista építés gyakorlati feladatai kapcsolatának megerősítése.

A. F. Okulov a filozófiai tudományos-kutató munka feladatairól és perspektíváiról beszélt. Kritikailag ismertette a Szovjetunióban kiadott új filozófiai irodalmat, és tájékoztatást adott a Szovjetunió Tudományos Akadémiája és a szövetséges köztársaságok tudományos akadémiái filozófiai kádereinek felkészítéséről.

M. P. Jovesuk „A marxista—leninista filozófia történetének ideológiai problémái” c. előadásában rávilágított a filozófiatörténet periodizálásának azokra a módszertani alapjaira, amelyek „A filozófia története” c. sokkötetes kollektív munkában érvényesültek.

T. D. Liszenko a biológia módszertani kérdéseiről és a biológia-tudomány néhány törvénye mezőgazdaságban való gyakorlati alkalmazása eredményeinek általánosításáról tartott előadást.

V. E. Jevgrafov a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Filozófiai Intézete által ajánlott programról adott tájékoztatást: olyan új, sokkötetes kollektív munkát akarnak kiadni, amely rávilágít a filozófiai és a társadalmi-politikai eszme fejlődésére a Szovjetunióban, a legrégibb időktől a mai napig.

Roger Garaudy, az értekezlet vendége, akit a jelenlevők igen melegen fogadtak, „A politikai helyzet Franciaországban és viták a francia kommunista pártban” címmel tartott előadást.

M. B. Mityin előadása a szocialista világrendszer keletkezésével kapcsolatosan a fejlődés új szakaszában felmerülő elméleti kérdésekről szólt. Megvilágította a világ békeszerető népei barátsága megerősödésének perspektíváját, és foglalkozott a filozófia és a szociológia szerepével a tudományos kommunizmus legfontosabb problémáinak kidolgozásában és a békéért folytatott harcban.

Az értekezlet résztvevői számos megbeszélést folytattak a nagy kollektív művek előkészítési munkájának konkrét koordinációs kérdéseiről. Az értekezlet határozata leszögezte a filozófiai kutatások területén az utóbbi években elért eredményeket, valamint a filozófusoknak az SZKP XXII. kongresszusával kapcsolatban legfontosabb feladatait

(K. J.)

Bulgáriai tapasztalatok

Két hónapot töltöttem Bulgáriában. Elutazásom előtt többen kérdezték: „Érdemes két hónapra kimenni?” Megvallom, akkor még magam is sokallottam a két hónapot. Néhány filozófussal való megismerkedésem és beszélgetésem azonban hamar meggyőzött arról, hogy értékes lesz tanulmányutam, van mit tanulni Bulgáriában.

I.

A bolgár filozófiai élet mentes volt (és ma is az!) a szélsőséges revizionista és dogmatikus jellegű hibáktól, elhajlásoktól. Így fejlődése egyenesvonalú és gyors ütemű volt, és jelenleg is helyes úton halad. Kiemelkedő szerepe van ebben, a filozófiai front elméleti irányításában, kádereinek kinevelésében Todor Pavlovnak, aki jelenleg a Bolgár Tudományos Akadémia elnöke. Vezető szerepet játszottak és játszanak a filozófiai életben A. Kiszelincev* és Sz. Ganovszki akadémikusok, R. Karakolov, K. Todorov és I. Páncsev professzorok. Ezek az elvtársak — mindenekelőtt T. Pavlov — már az ötvenes évek elejére tekintélyes számú filozófus gárdát neveltek ki, és ahogy az egyik tanítvány mondta — megóvták a fiatalokat a revizionizmustól, lehetővé tették egészséges irányú fejlődésüket. Ennek a munkának köszönhető, hogy Bulgáriában ma már a filozófiai front két új generációjáról lehet beszélni. Az egyik (35—45 év között) tudományos szempontból a kandidátusi, illetve doktori, oktatási szempontból pedig a docensi, illetve professzori szinten van. Ennek köszönhető, hogy a marxista tanszékek élén általában professzorok vannak, a vezető filozófiai posztokat pedig tudományos és oktatási szempontból egyaránt vezetésre képes káderek töltik be. Így pl. a Filozófiai Intézet történelmi materializmus szekciójának vezetője a nálunk is jól ismert Zs. Osavkov, a természettudomány filozófiai

* A. H. Kiszelincev múlt év februárjában, 55 éves korában elhunyt.

kérdéseivel foglalkozó szekció vezetője a külföldön is ismert nevű szerző, A. Polikarov. Ehhez a generációhoz tartoznak még: B. Muntyán, a Filozófiai Intézet tudományos titkára, P. Gingyev, aki nemrég védte meg doktori disszertációját („A jogtudomány kategóriáinak ismeretelméleti jelentősége”), G. Gürginov, kandidátus, a Művelődési Minisztérium marxizmus—leninizmus osztályának filozófiai előadója, T. Völov tanszékvezető docens (kandidátus), egy érdekes könyv szerzője történelmi materializmusból („A szubjektív tényező szerepe a társadalom fejlődésében”), G. Vekilov, I. Kalajkov docensek (kandidátusok) stb. A fiatal generáció tapasztalt vezetők tervszerű irányításával és viszonylag jó feltételek között fejlődik. Ennek egyik mutatója pl. a Szófiai Állami Egyetem Filozófiai tanszékén dolgozó fiatalok helyzete. Itt minden tanársegéd aspiráns, és többen már disszertációjuk megvédésénél tartanak. A Filozófiai Intézetben igen tehetséges fiatalokkal lehet találkozni, akikről a tudományos titkár mint a jövő reménységeiről beszélt.

A bolgár filozófiai élet mentes a csoportosulásoktól. Egyik jellemző vonása a marxizmus—leninizmus ideológiáján és a pártosság lenini eszméjén nyugvó tényleges egysége. Ez egyik forrása a gyors ütemű előrehaladásnak, a káderhelyzet kedvező alakulásának, a fiatalok egészséges fejlődésének. A filozófiai élet három központi intézménye — a Tudományos Akadémia Filozófiai Intézete, a Szófiai Állami Egyetem Filozófiai Tanszéke és a Pártfőiskola Filozófiai Tanszéke — teljes összhangban, közös terv szerint dolgozik. Az együttműködés különböző formái alakultak ki. Egységes az a vélemény, hogy a jövőben a filozófiai élet tudományos irányítását, szervezését az Akadémia Filozófiai Intézetében kell összpontosítani. Ennek meg is vannak a feltételei. Az Intézet tapasztalt, vezetésre alkalmas káderekkel rendelkezik, vezetése kollektív és a párthoz hű, a marxizmus—leninizmus talaján álló elvtársak kezében van.

A filozófiai front a párt Központi Bizottságának rohamcsapatát képezi az ideológia terén. A marxista filozófusok vezető szerepet játszanak az értelmiség ideológiai nevelésében. Ilyen irányú munkájuk igen jelentős és sikeres. A konkrét tudományok képviselői elismeréssel nyilatkoznak a filozófusokról, mint jó szakemberekről. A marxista filozófia komoly tekintélyt vívott ki magának a bolgár tudományos életben.

II.

A bolgár Filozófiai Intézetnek közel tíz éves múltja van. Gyakorlatilag 1952 óta működik mint tudományos intézet. Vezetői: T. Pavlov, majd A. Kiszelinsev akadémikusok, jelenleg R. Karakolov professzor. Az intézetben öt szekció működik. Dialektikus materializmus, mely nemrég bővült logikával, új vezetője valószínű A. Bönkov elvtárs (a Szófiai Állami Egyetem Filozófiai tanszékének professzora) lesz. A természettudomány filozófiai kérdései, A. Polikarov vezetésével. Történelmi materializmus, Zs. Osavkov vezetésével. Esztétika, K. Goranov vezetésével. A filozófia-történeti szekciót R. Karakolov irányítja. Az intézet tudományos titkára B. Muntyán.

A tudományos kutatás tematikáját az ötéves (1960—65) távlati kutatási terv határozza meg.* Ebben az első helyen a történelmi materializmus témái állnak. A filozófiai front legnépesebb csoportját a történelmi materializmus művelői képezik. Már eddig is számos munka — monográfia, disszertáció — jelent meg ezekből a témakörökből. (N. Iribadszakov: A szocialista forradalom jellegéről a bolgár népi demokráciában, G. Conkov: Általános, különös és egyes a szocialista forradalomban, N. Trendafilov: Az átmeneti korszak ellentmondásairól a népi demokráciában stb.)

Elég régóta folynak szociológiai kutatások is. A bolgár elvtársak véleménye szerint az „előregyártott kérdések módszere” nem vált be. A közvetlen tapasztalat és személyes ténygyűjtés vezet a legtöbb eredményre.

A dialektikus materializmus általános kérdéseinek a kutatása kissé háttérbe szorult. Ez a szekció mondható a leggyengébbnek a Filozófiai Intézetben is. A marxista filozófia általános problémáival elsősorban Todor Pavlov foglalkozik. Legutóbbi munkái közül igen figyelemre méltó „A tükröződési elmélet és a kibernetika”, 1959, Szófia.**

A kutatás egyik igen jelentős területe: a természettudomány filozófiai kérdései. A Filozófiai Intézetben kívül a különböző főiskolák tanszékein is számottevő erőik vannak és komoly munka folyik. Legszélesebbkörű tevékenység a biológia és az orvostudomány filozófiai kérdéseinek vizsgálata terén tapasztalható. A pavlovi fiziológia filozófiai és

* Ezt a tervet a Tájékoztató 1960. 2. száma közölte.

** T. Pavlov munkái igen színvonalasak és értékesek. Felfogásában azonban meglehetősen hátrányos torzítás tapasztalható. A marxista filozófia lényegét a tükröződési elméletre, tárgyát az ismeretelméletre korlátozza. A bolgár elvtársak többsége nem ért egyet ezzel a felfogással.

pszichológiai vonatkozásait tanulmányozta A. Kizelincev akadémikus. Sokat foglalkozott és foglalkozik ilyen jellegű problémákkal T. Pavlov akadémikus is. Ennek a területnek tudományos és oktatási specialistái: I. Pancsev professzor (nagyobb munkája: A darwinizmus és a marxizmus), G. Girginov, N. Berbatov, K. Vatrlov, G. Vekilov („Pavlov tanítása a két jelző-rendszeréről”), I. Kalajkov („A marxizmus—leninizmus és Pavlov tanítása a feltételes reflexről”) docensek és még sokan mások. Megjegyzendő, hogy többségük orvosi, illetve biológiai egyetemi képesítéssel rendelkezik.

A másik terület, ahol hasonló jellegű munka folyik: a fizika filozófiai problémái. A Filozófiai Intézetben a természettudomány filozófiai kérdéseivel foglalkozó csoport többségében fizikus képesítéssel rendelkezőkből áll. K. Todorov tanszékvezető professzor (Várna) jelenleg A fejlődés ciklusai a természetben c. témán dolgozik. B. Muntyán az okság problémájával foglalkozik. A legmélyebb és a legszélesebbkörű tevékenységet a természettudomány, elsősorban a fizika és kozmológia filozófiai kérdéseinek marxista kidolgozásában A. Polikarov folytatja. Számos munkája van a fizika és a fizika-történet tárgyköréből. Figyelemre méltó A dialektikus materializmus és a jelenkori fizika című, 1950-ben megjelent könyve. Jelenleg a természettudomány és a filozófia kölcsönös viszonyának a kérdéseivel foglalkozik.

Nemcsak a hivatásos kutatók, de az egyetemi, illetve főiskolai oktatók úgyszólván mindegyike szakosodik, azaz elsajátít egy-egy tudományágat, egy meghatározott tudomány filozófiai kérdéseivel foglalkozik. Most folyik egy kémiával és matematikával, illetve matematikai logikával foglalkozó csoport képzése. Kiril Tomov tanársegédet pl. a tanszéke egyéves tanulmányi útra küldte a Szovjetunióba specializációra kémiából.

Egy intézmény, egy ország filozófiai élete érettségének, előrehaladottságának igen jó mérője a kritikai szellem állapota, a viták és azok színvonala. Ez a mérce is magas szintet mutat Bulgáriában. A biológia kérdéseivel kapcsolatosan tíz év alatt tíz vita volt 500 résztvevővel. Jelenleg is élénk eszmecsere folyik R. Iribadzsakov és S. Pavlov között a mendelista-morganista iskola régi és jelenlegi ideológiai arculatáról, a mai biológiai idealizmus jellegéről, a liszenkói iskola elméleti állásfoglalásának értékéről. 1958 óta folyik vita a történelmi materializmus filozófiai jellegéről, a szociológia és a történelmi materializmus viszonyáról. Jelenleg két országos konferencia előkészítése folyik. Egy a jelenkori burzsoá filozófia különböző irányzatainak bírálatáról. Egy pedig a természettudomány filozófiai kérdéseiről. A filozófiai élet aktív jellegét mutatja, hogy Lenin születésének 90. évfordulója alkalmából jelentős tudományos ülésszak volt, és a Filoszofska Misl egy teljes számát (1960, 2.) betöltötték a lenini eszméket konkretizáló igen színvonalas cikkek.

Elméleti élenkség, gyorsütemű fejlődés a jellemzői a bolgár filozófiai életnek.

III.

A bolgár főiskolákon (és egyetemen) 4 marxista tantárgyat oktatnak három éven keresztül. A Szovjetunió Kommunista Pártjának történetét (1 év, I. évfolyam). A Bolgár Kommunista Párt történetét (1 félév, II. évfolyam). Filozófiát, dialektikát és történelmi materializmust (1 év, II. évfolyam). Politikai gazdaságtant (1 év, III. évfolyam).* Filozófiatörténet csak a bevezető előadás keretén belül van, általában 6 óra. A filozófia-órák száma humán szakokon és az Orvostudományi Főiskolán 120. A Mezőgazdasági Főiskolán 105, a többi főiskolákon (geológiai, kémia-technológiai stb.) pedig 90. Az előadások és a szemináriumi foglalkozások arányszáma a 105 órás keretnél 60 : 45. A Művelődésügyi Minisztérium marxista—leninista főosztálya nemrég dolgozott ki új programot filozófiából. (Eddig az 1957-ben készült program szerint folyt az oktatás.)

Ez a program fő vonalaiban azonos a nálunk alkalmazott programmal. „A materialista dialektika törvényei és kategóriái” címen, a dialektika alaptörvényei mellett külön tárgyalják az egyes, különös, általános; az ok és okozat; a szükségserű és a véletlen; a lehetőség és valóság; tartalom és forma; lényeg és jelenség kategóriáit. Külön előadás szól a dialektikus materializmus és a természettudomány kölcsönös viszonyáról. A történelmi materializmus keretében, a néptömegek történelemalkotó szerepének tárgyalása után külön témában foglalkoznak a társadalom és az egyén viszonyának problémájával.

A főiskolákon egységes marxista tanszékek vannak, melyek a négy tárgynak megfelelően négy csoportból tevődnek össze. Legtöbb helyen a filozófiai csoport a legerősebb, általában belőle kerülnek ki a tanszékvezetők is.

* Ezek a Geológiai Főiskola adatai. De kisebb eltérésektől eltekintve (pl. az Orvostudományi Főiskolán a politikai gazdaságtant a II. évfolyamon kezdik oktatni) mindenütt így van.

A marxista tanszékek mellett módszertani kabinetek működnek. Ezek a kötelező órákon túlmenően segítséget nyújtanak a diákoknak és azt lehet mondani, hogy a főiskolák ideológiai életének központjai. A módszertani kabinetek bonyolítják le ugyanis a szakoktatók ideológiai továbbképzését. A kabinetekben a diákok számára állandó konzultáció van. Módszertani előadásokat, általános tájékoztatókat, kiegészítő szemináriumokat rendeznek. Itt folynak a diákok elméleti konferenciái, melyeket a Komszomol szervez meg. Ezeket talán önkéntes és társadalmilag szervezett marxista spec. szemináriumoknak lehetne nevezni. Ilyenek általában minden főiskolán működnek. A hallgatók referátumokat készítenek, feldolgoznak egy-egy témát bemutatásra stb. Egyik napirenden levő feladat a módszertani kabinetek munkájának kiterjesztése.

Előadásokat eddig csak professzorok és docensek tartottak. Most térnek át arra a gyakorlatra, hogy a fiatalabb tanszemélyzet is tartson előadásokat, gyakorolja be magát egy-egy témába. Nemrég volt az oktatók számára egy módszertani megbeszélés, ahol ki-tűzték feladatként a marxista tárgyak oktatási módszereinek kidolgozását, a módszertani pedagógiai színvonal emelését. Az oktatás színvonalasabbá tétele érdekében több javaslatot vitatnak jelenleg is. Egyik az előadások tematikáját érinti. Eszerint előadást csak a legalapvetőbb témákból és a főiskola, illetve a kar speciális jellegének legjobban megfelelő problémakörből tartanának. Az anyag többi részét szemináriumokon és a tankönyvből vennék át a hallgatók. Ez lehetővé tenné az oktatásnak a fokozottabb specializálását, és lehetőséget adna egy-egy téma mélyebb feldolgozására.

Igen szép eredmények születtek a szaktudósok, szakoktatók világnézeti nevelése terén is. Ma már nincs úgynevezett kötelező ideológiai oktatás a tanszemélyzet számára. Az ideológiai önképzés önkéntes vállalás. Mégis az oktatók 80–90%-a vesz részt az egyetemi, illetve az egyetemen kívüli ideológiai oktatásban. Számos főiskolán (geológiai, kémiatechnológiai, mezőgazdasági, orvostudományi) magas színvonalú ideológiai konferenciák működnek, filozófiai oktatók vezetésével. A konferenciákon referátumok hangzanak el. Egy vagy több szakoktató kidolgoz egy témát, az írásos anyagot előre megkapják a vita résztvevői. Egy-egy kérdést a problémáktól függően egy vagy több alkalommal is megbeszélnek. Ezeknek a konferenciáknak az eredményeként számos magas színvonalú dolgozat született a kémia, fiziológia stb. filozófiai kérdéseiről. Az Orvostudományi Főiskolán 1952 óta működik egy, a biológia és orvostudomány filozófiai problémáit feldolgozó, igen széleskörű konferencia. Néhány éve pedig együttműködnek a Kievi Orvostudományi Főiskola hasonló jellegű munkaközösségével. Az elmúlt évben pl. a következő kérdésekről folytak viták: a kibernetika és a természettudomány, forma és funkció a biológiában és az orvostudományban; az öröklődés jelenkori problémái. Ebben az évben továbbra is foglalkoznak a kibernetikával, és több igen fontos problémát vitatnak meg. Így az orvostudomány néhány kategóriája a dialektikus materializmus fényében; az experimentum és a gyakorlat specifikuma az orvostudományban; az élő természet fejlődésének mozgatóerői.

A filozófiai front káderei nagy segítséget nyújtanak az értelmiség marxista–leninista világnézetének tudományos szintű kialakításában.

IV.

A bolgár filozófiai front előtt álló feladatokat az 1959-ben megtartott országos filozófiai értekezlet határozta meg. A bolgár filozófiai munkások tanácskozását a Kommunista Párt Központi Bizottságának tudományos, oktatási és művészeti osztálya hívta össze. A referátumot N. Trendafilov elvtárs, ennek az osztálynak a munkatársa tartotta. A kutatás fő feladatául a szocialista építés filozófiai problémáinak feldolgozását jelölte meg. Az oktatás területén az egyik fő feladat a módszertani színvonal emelése. Jelentős helyet foglalt el a referátumban a káderképzés és a filozófiai front vezetésének a kérdése.

A tanácskozás egyik fő jellemzője, hogy tudományos munkaértekezlet is volt. Számos magas színvonalú hozzászólás hangzott el a történelmi materializmus, a természettudomány filozófiai kérdései stb. területéről. Így Sz. Ganovszki: Filozófiai frontunk a szocialista gyakorlat szolgálatában; Zs. Osavkov: A jelenkori burzsoá szociológia elleni harc kérdéseihöz; K. Vasziljev: A történelemtudomány néhány módszertani kérdése; A. Kiszelincev: A jelenkori természettudomány és a kibernetika néhány filozófiai kérdése; N. Iribadszakov: A dialektikus materializmus és a jelenkori természettudományos materializmus különböző formáinak szövetségéről az idealista filozófia elleni harcban; I. Pancsev: A biológia néhány módszertani kérdéséről stb. Komoly vita alakult ki a három-

napos tanácskozáson a történelmi materializmus és a szociológia viszonyát és a biológia filozófiai kérdéseit illetően.

Az értekezet több határozata már megvalósult. Azóta is számos új javaslat, elképzelés született a tudományos kutató és oktató munka megjavítására.

Sok értékes tapasztalatot gyűjtöttek össze a bolgár elvtársak a felszabadulás óta, a filozófiai oktatás, a tudományos kutatás, a káderképzés stb. területén. Jobban meg kell ismernünk ezeket a tapasztalatokat, szorosabb együttműködésre kell törekednünk a bolgár elvtársakkal.

Horváth József